

відників, енциклопедій та допомагатиме реалізовувати функцію самоконтролю.

Впровадження у навчальний процес вищеперелічених методів дає змогу підвищити активність студентів, прагнення до творчого характеру діяльності, набуття досвіду проектної діяльності, формування професійних мотивів, умінь працювати в колективі, навчання методами діагностики та моделювання освітнього процесу початкової школи.

Описані методи, що застосовувалися нами у процесі формувального експерименту, були доповнені такими психолого-педагогічними методами, як спостереження, анкетування, контент-аналіз, метод експертних оцінок, методи математичної статистики тощо.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що інноваційні методи навчання дають можливість ефективно формувати дослідницькі вміння майбутніх учителів початкової школи. Разом з тим традиційні методи навчання, що є складовою усіх методичних систем, залишаються ефективними у підготовці студентів. Отже, раціональне поєднання традиційних та інноваційних методів сприятиме в цілому підвищенню професійної компетентності, зокрема дослідницької.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження вбачаємо у висвітленні досвіду експериментального дослідження з формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи засобами проектної діяльності.

Література

1. Бондар В. Дидактика : підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл. / В. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 262 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gdo.kiev.ua.
5. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : МарТ, 2005. – 448 с.
6. Маздигон В. Реформа освіти щодо Болонського процесу та управління якістю безперервної освіти / В. Маздигон, М. Вачевський // Молодь і ринок. – 2011. – № 7. – С. 10–19.
7. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 1016. – 23 квітня.
8. Ситаров В.А. Дидактика : учеб. пособие для студ. / В.А. Ситаров. – М., 2002. – 240 с.

ТАРАН І.В.

ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА

Проблема освіти вищого навчального закладу є однією з найбільш актуальних. Однією із проблем є вдосконалення освіти з урахуванням особливостей системи навчання у вищому навчальному закладі у сучасних дослідженнях, що стосується якісної підготовки майбутніх фахівців, підкреслюється необхідність підготовки студентів, спрямована на реалізацію осо-

бистісно орієнтованого підходу в навчанні, шанобливому ставленні до особистості студента, створенні умов для виявлення та розвитку індивідуальних можливостей і здібностей. Одним із шляхів здійснення індивідуалізації освітнього процесу у вищому навчальному закладі є включення студентів у проектування та реалізацію індивідуальних освітніх маршрутів. Головним завданням у процесі особистісно орієнтованого навчання є підготовка майбутніх фахівців творчих, відповідальних, готових до самореалізації та адаптації в нових умовах.

Метою статті є аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми особистісно орієнтованого навчання.

Теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури доводить, що існують різні підходи до визначення поняття “особистісно орієнтоване навчання”. Але в розумінні сутності цього процесу виявляється спільність поглядів учених, що займалися цією проблемою. Так, дослідники розглядають особистісно орієнтоване навчання як створення необхідних умов для розвитку здібностей у студентів. Вчені вважають, що орієнтація на особистісні досягнення тих, хто навчаються, – потреба педагога в успіху студента. Орієнтація на успіх і особистісні досягнення студентів буде сприяти актуалізації вибору освітнього маршруту, підвищенню актуальності ситуації особистісного розвитку студента і його самооцінки.

Проблему особистісно орієнтованого навчання досліджували такі вчені, як Н. Алексєєв, Є. Бондаревська, Е. Зеєр, М. Кузнецов, В. Серіков, Е. Степанов, А. Хуторський, І. Якиманська та ін.

На думку Є. Бондаревської, метою особистісно орієнтованої освіти є людина культури, яка вільно виявляє свою індивідуальність, здатна до культурного саморозвитку й самовизначення [1].

О. Гребенюк відзначає, що в умовах гуманізації освіти, коли індивідуальність людини є вищою цінністю, формування індивідуальності майбутнього педагога стає найважливішою метою професійної підготовки, у процесі якої відбувається формування особистості вчителя шляхом засвоєння цінностей майбутньої професії. Вони виступають основою формування ціннісно-професійної позиції, яка регулює процес вирішення професійних завдань [2].

З боку особистісно орієнтованого підходу професійну підготовку майбутніх фахівців у своїх дослідженнях розглядає Е. Галицьких. На її думку, етапам професійної підготовки відповідають “фази” розвитку особистості майбутнього вчителя, що входить у нове середовище педагогічного вищого начального закладу:

– *адаптація* – освоєння цінностей і норм педагогічної культури, оволодіння засобами й формами діяльності;

– *індивідуалізація* – індивідуальність особистості майбутнього вчителя, самовизначення в професії, знаходження особистісного значення майбутньої професійної діяльності;

– *інтеграція* – професійна самореалізація в контексті педагогічної реальності.

Б. Ананьєв, І. Резвицький відзначали, що особистість – це поняття соціальне, що виражає суспільну природу людини і фіксує систему її соціальних якостей і властивостей. С. Рубінштейн розглядав індивідуальність як особливе в особистості.

Ми розділяємо точку зору І. Резвицького, який вважає, що індивідуальність ґрунтується на засвоєних соціальних нормах і включає у свій зміст особистісні, а також природні властивості людини. На думку А. Маркової, індивідуальність складається в результаті унікального індивідуально неповторного поєднання обставин життя людини, у яких вона реалізує і розвиває свої можливості та здібності.

Метою індивідуально орієнтованої освіти є підтримка та розвиток у людині механізмів самореалізації, саморегуляції, самовизначення, необхідних для розвитку особистісного образу й діалогічної взаємодії з людьми, природою, культурою та цивілізацією.

Поняття *самореалізація* ми розуміємо як процес і результат розвитку у людини задатків і здібностей та їх реалізацію у практичних справах. Це також прагнення особистості до постійного самовдосконалення.

Саморегуляція – постійне прагнення особистості до співвідношення своїх дій, учинків, намірів, інтересів з інтересами інших людей, їх діями й намірами, спонукання себе керуватися суспільними інтересами, не втрачаючи при цьому себе як особистості, неповторної індивідуальності.

Самовизначення – це становлення моральної позиції особистості, ствердження власного “Я”, усвідомлення себе, свого місця у суспільстві, свого призначення в житті.

При організації навчальної діяльності студента необхідне включення його в процес освоєння необхідних знань, освоєння діяльністю, у процесі ціннісного самовизначення, вироблення власної технології в освіті при навчанні за індивідуально-освітнім маршрутом. Внаслідок цього буде відбуватися самовизначення студента у процесі освітньої підготовки.

Таким чином, говорячи про особистісний підхід у навчальному процесі, слід розуміти ставлення викладача до студента як до особистості, як до самостійного відповідального суб'єкта. М. Кларін пов'язує з особистісно орієнтованим підходом орієнтацію навчання на актуальні освітні потреби особистості в процесі її саморозвитку й самовизначення.

Ми розглядаємо освітню програму, з одного боку, як організаційно-управлінське знання. Це дає змогу реалізувати принцип особистісної орієнтації освітнього процесу за визначення умов, які сприяють досягненню студентами з різними освітніми потребами та можливостями встановленого стандарту освіти [1].

З іншого боку, освітня програма визначається як індивідуально-освітній маршрут, з урахуванням індивідуальних особливостей студента. Необхідність розгляду процесу індивідуально-освітнього маршруту студента пов'язана з тим, що вони створюють умови для самовираження особи-

стості при обов'язковому досягненні поставлених цілей навчання. Одним з можливих шляхів здійснення індивідуалізації освітнього процесу у вищому навчальному закладі є включення студентів спільно з викладачами у проектування та реалізацію індивідуальних освітніх маршрутів із засвоєння навчальних дисциплін.

Специфічними особливостями індивідуального освітнього маршруту є такі:

- індивідуальний освітній маршрут проектується спеціально для того, хто конкретного навчається, як освітня програма;
- студент виступає як суб'єкт вибору, розробки та реалізації освіти, тобто декларується його активність;
- забезпечується педагогічна підтримка студента в освіті; саме підтримка в освітньому процесі трансформує особистісно орієнтований освітній процес в індивідуальний освітній маршрут;
- при розробці індивідуального освітнього маршруту індивідуалізація передуює диференціації.

С. Воробйова визначає, що індивідуально-освітній маршрут має такі характеристики [3]:

- 1) спеціально розробляється для конкретного студента як його індивідуальна утворювана програма;
- 2) на стадії розробки індивідуального освітнього маршруту студент виступає:
 - як суб'єкт вибору диференційованого утворення, пропонованого утворювальною установою;
 - як “неформальний замовник” освітнього закладу, у якому проектується для нього освітня програма – індивідуально-освітній маршрут з урахуванням освітніх потреб, пізнавального профілю та інших індивідуальних особливостей;
- 3) на стадії реалізації студент виступає як суб'єкт здійснення освіти; у цьому випадку особистісно орієнтований освітній процес реалізується як індивідуальний освітній маршрут за умови використання функціональних можливостей педагогічної підтримки.

Необхідним при проектуванні та реалізації технології проектування індивідуальних освітніх маршрутів є створення довірливих відносин між студентами в групі, а також між викладачем і кожним студентом, оскільки тільки атмосфера співробітництва і взаєморозуміння дає змогу здійснити зворотний зв'язок і включити учнів у процес розвитку своєї особистості та формування індивідуального стилю діяльності. Ця умова виконувалася нами протягом усієї педагогічної взаємодії зі студентами.

Однією з головних умов при проектуванні індивідуальних освітніх маршрутів студентів є попереднє освоєння індивідуально орієнтованої освітньої технології і особливостей її реалізації, вивчення теорії проектування освітніх процесів, закономірностей, принципів і стратегій проекту-

вання, а також технології навчання студентів ВНЗ проектуванню освітніх процесів.

З метою забезпечення ефективної роботи з проектування та реалізації індивідуальних освітніх маршрутів студентів необхідно проводити попередню роботу з ознайомлення та освоєння основних етапів технології проектування індивідуальних освітніх маршрутів.

Основним напрямом роботи зі студентами з вивчення психолого-педагогічних дисциплін є індивідуально орієнтований. Це передбачало наявність можливості для кожного студента і викладача включати до своєї діяльності особистісний зміст і формувати свою позицію.

Отже, студенти є активними учасниками процесу проектування та реалізації індивідуальних освітніх маршрутів, і при цьому постійно відстежуємо динаміку професійно-особистісного розвитку студентів і їх досягнень у вивченні навчальних дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Індивідуалізація навчання має бути побудована на врахуванні особистісних досягнень студентів. Вчені пропонують використовувати “метод якісного структурування особистісних досягнень”, де враховується:

1) аспект нормативних досягнень, що дає змогу проаналізувати результати діяльності студентів при засвоєнні наміченого рівня освіти;

2) аспект творчого самовираження, мотиваційної діяльності, устремління, активності у взаємозв'язку із ціннісними орієнтаціями, моральними установками особистості;

3) аспект здатності до самоврядування й самоорганізації у взаємозв'язку з відповідальністю, готовністю до вибору цілей і позиції діяльності;

4) взаємозв'язок особистісних проявів з умовами освітнього середовища.

Системний аналіз (як постійний фактор проектування) включає результати академічних досягнень, творчі прояви, оцінювання власних можливостей і досягнень. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дав нам змогу зробити висновок, що освітній процес передбачає застосування особистісно орієнтованого підходу в навчанні. У процесі проектування індивідуальних освітніх маршрутів відбувається цілеспрямоване навчання студентів прийомам і формам самостійної роботи.

Отже, індивідуально-освітній маршрут ґрунтується на парадигмі індивідуально орієнтованої освіти і його можна розглядати як один з ефективних шляхів вирішення проблем гуманізації й демократизації вищої освіти.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що ця проблема є актуальною на сучасному етапі. Аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу дійти висновку, що освітній процес передбачає застосування особистісно орієнтованого підходу в навчанні. Слід також підкреслити, що в процесі навчання індивідуально-освітній маршрут дає студенту можливість самореалізувати себе, професійно самовизначитися, процес навчання орієнтований на задоволення освітніх потреб студента.

Література

1. Бондаревская Е.В. Личностно-ориентированное образование: опыт разработки парадигмы / Е.В. Бондаревская. – Ростов н/Д. : Феникс, 1997. – 28 с.
2. Гребенюк О.С. Педагогика индивидуальности : курс лекций / О.С. Гребенюк. – Калининград, 1995. – 94 с.
3. Воробьева С.В. Теоретические основы дифференциации образовательных программ : дис. ... докт. пед. наук / С.В. Воробьева. – СПб., 1999. – 381 с.
4. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія : підруч. для студ., асп. та мол. викл. вузів / А.М Алексюк ; Міжнародний фонд “Відродження”. – К. : Лібідь, 1998. – 558 с.

ФОМІН В.В.

РОЛЬ СПЕЦКУРСУ “ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА СПІВПРАЦІ ДНЗ З РОДИНАМИ” У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

В умовах становлення системи національних цінностей незалежної України особливого значення набуває сім'я як найкраще природне середовище для виховання, захисту та розвитку дітей, важливий чинник їх соціалізації. На жаль, сьогодні сім'я як соціальний інститут переживає гостру кризу, причинами якої є зовнішні суперечності (між суспільством і сім'єю), а також внутрішньосімейні суперечності, які призводять до збільшення кількості неблагополучних сімей, що не сприяє успішному вихованню та розвитку дітей у сім'ї. Саме тому держава здійснює кроки щодо підтримки та захисту дитячих закладів освіти і сім'ї як соціальних інститутів, які відповідають за виховання, навчання і розвиток дітей (програми “Українська родина”, “Соціальна підтримка сім'ї” тощо).

Вивчення чинного законодавства України про освіту дає підставу для висновку, що робота педагога з батьками вихованців є одним із напрямів виховного процесу й одночасно умовою успішного його здійснення. Так, у Законі України “Про загальну середню освіту” [1] зазначено, що батьки є учасниками навчально-виховного процесу. У “Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті” зазначається, що система освіти має забезпечувати “навчання <...> навичок поведінки у сім'ї, колективі й суспільстві, системі соціальних відносин” [3, с. 4], а рівний доступ до якісної освіти забезпечується співпрацею з сім'єю, допомогою їй у догляді та навчанні дітей. Обов'язки учасників виховного процесу (батьків, вихователів) визначено в Законі України “Про дошкільну освіту”, який визнає взаємодію сім'ї та дошкільних навчальних закладів (далі – ДНЗ) за необхідність [2].

Слід зазначити, що на різних етапах розвитку українського суспільства по-різному формувалося ставлення до дитинства, ставилися різні завдання щодо можливості залучення його до дорослого соціуму. На певному етапі розвитку суспільства, зокрема у 20–30-ті рр. ХХ ст., виникла досить серйозна взаємодія батьків, школи, громадськості, де школа була ініціатором “педагогізації суспільства”, а батьки, у свою чергу, пропонували свої послуги на допомогу школі.